

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

21e jaargang nr. 32 4 augustus 1968

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58 t.n.v. Woord van de Week

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 7,50 per jaar
Overige landen f 12,50 per jaar
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Wat betekent voor mij het humanisme?

Tja, hoe lang is één meter?

In een van naam algemeen bekend boekje vond ik een benadering, die mij bij mijn probleem misschien als handleiding kan dienen. Men gaat er uit van een algemene menselijke ervaring. Ongeveer zo:

„Ieder mens ervaart tot op zekere hoogte het leven als een nood. En hebben wij niet allen onze eigen manieren om ons van die nood, van het onbevredigende, het onveilige, uit ons menselijk tekort te verlossen?

Laten we de grote verlossingspogingen (waaronder het humanisme) één voor één bezien en hun daarbij deze vraag stellen: verlost ge werkelijk de *gehele* mens, of blijft een deel van ons verlangend wezen onverlost, overgelaten aan het *noodlot*?”

De schrijvers doen dat en geven hun antwoord, zoals zij zeggen, „gewoon vanuit ons mens-zijn”. Menselijke ervaring, benaderd gewoon vanuit ons mens-zijn. Kan het mooier?

Helemaal lekker zit het niet. Want eigenlijk: ik *vraág* niet aan het humanisme of het wel de *gehele* mens verlost; of zelfs maar een kwart. Een mens (dat ben ik) zonder menselijk tekort lijkt mij zoiets als een voetbal die uit zichzelf het doel inhuppelt — het 'goede' doel natuurlijk (van Ajax. Niet? Toch Feyenoord? ik weet het niet). Ik weet niet of dat zo leuk is. Hoe het zij, ik zie het niet en ik zoek het niet. Integendeel, aanvaarding van de grenzen, die onvermijdelijk aan mijn, aan ons bestaan verbonden zijn, lijkt mij een voorwaarde om nood als nood te boven te komen.

Kortom: ik zie het, gewoon, benaderd vanuit mijn mens-zijn, anders. Het verlossingskriterium

— ik vond het in „de nieuwe katechismus” (blz. 317 e.v.) — doet voor mij niet ter zake. Ik ben humanist. De nieuwe-katecheten stellen hun vraag „als Christus' gelovigen” en hun mens-zijn is „gevoelig gemaakt door christelijke waarden; dat kan bij christenen niet anders”.

Zij hebben gelijk. Als je eerlijk wilt zijn, dan kun je de betekenis van andermans levensovertuiging niet anders waarderen dan vanuit de eigen levensovertuiging. Maar tegelijkertijd doe je aan de levensovertuiging van die ander *als levensovertuiging* afbreuk. Ook dat kan niet anders.

Wat moet ik nu? Verklaren dat voor mij het humanisme de enige manier is om in alle oprechtheid de werkelijkheid (mijzelf meegerekend) blijvend recht te doen en — extraatje — dit bovendien als verrijkend te ervaren? Ik meen het ook nog. Alleen: ik zeg er niets mee. Immers niemand anders dan alleen ik kan dat, volledig bevoegd, beoordelen. Anderen kunnen het slechts voor kennisgeving aannemen. Die kennisgeving is — niet meer en niet minder —: Ik ben humanist.

Toch niet onbelangrijk, want een privé-zaak is het bepaald niet.

personalia

K. Doets. geb. 1937. 'humanist-van-huis-uit'; opgegroeid in de SVHG (studentenvereniging op humanistische grondslag) „Socrates”; gerijpt op het HOI (humanistisch opleidingsinstituut); nog jong in hujoko (humanistisch jongerenkontakt) i.o.; lid van het HV (humanistisch verbond) sinds 1963.

Duisternis doorgaan

Geen van ons kan het donker vermijden. Ieder gaat, van tijd tot tijd, door innerlijke duisternis heen. Niet alle vragen kunnen beantwoord worden en vaak denk ik, dat de momenten waarop we geloven ons leven wel meester te zijn, misschien ook wel momenten van donkerte zijn die alleen door inzicht klaarder zijn geworden.

Twee jaar geleden kwam een vroegere studente mij opzoeken; een meisje van één- of tweeëntwintig jaar; die in een humanistische plechtigheid getrouwd wilde worden. Het was een prettige taak, want ik kende de twee jonge mensen goed en ze waren gelukkig met elkaar. Na een paar maanden verwachtten zij een baby en ze waren daar uitgelaten over en kwamen nu met het verzoek of ik een humanistische naamgevingceremonie voor ze zou willen organiseren. We zetten de datum voor een zondagmiddag, maar drie dagen van tevoren was er 's nachts een telefonische boodschap. Het babytje was aan meningitis gestorven en op dezelfde dag, die we hadden vastgesteld voor die blijde gebeurtenis, sprak ik in plaats daarvan bij de teraardebestelling. De jonge moeder was beheerst met een bijna vreemde kracht. Maar eindelijk toen we de begraafplaats verlieten, nam ze mijn arm en als een gewond dier riep ze uit: Wáárom, wáárom, zo'n klein kindje".

O, het is zo makkelijk te zeggen, dat de mens deel van de natuur is en dat we daarom tot de natuur herkeren. Hoewel er geen antwoord is op de vraag van dat meisje „waarom, zo'n klein kindje" en hoewel er geen stem in de kosmos is die spreekt als het hart breekt, toch kan men niet zomaar zeggen dat die vraag „waarom" geen betekenis heeft.

We gaan door donkerten. Vroeger of later ontdekken we dat er géén leven zonder pijn bestaat en ja, dat indien er geen pijn ware, gehele zelfbevestiging, door ons zo vaak in duisternis gewonnen, er niet zou kunnen zijn.

Het moge dan al waar zijn dat de dood een verborgen realisering voor ons blijft, maar de pijn die doodgaan ons berokkent is in het geheel niet verborgen. Het omvat ons met een volledige realisering van onze breekbaarheid en ons vluchtig aan-zijn.

In de Rubaiyat van Omar Khayam vindt men deze prachtige strophe: Is het niet vreemd, dat van de miljoenen die voor ons door het portaal der duisternis zijn gegaan, geen enkele ooit is teruggekomen, om ons over dat voetpad te vertellen, dat wij ook betreden moeten om het te ontdekken?

Omdat ieder van ons die ontdekking zelf doen zal, kunnen we dan niet leren minder angstig en beklemd over doodgaan te denken? Ik zeg niet dat we de angst van het heen-gaan kunnen vermijden, maar misschien kunnen we een houding benaderen waarbij we doodgaan en leven als onverbreekbaar verbonden kunnen aanvaarden. Ik bedoel natuurlijk niet een oppervlakkige leer van pre-destinatie maar een begrip, dat we, wat duister in het leven is, kunnen doorgaan, omdat die duisternis eigenlijk een transmutatie van helderder begrip is. Dus, het doodgaan niet als een plotselinge invasie zien, maar als een deelhebben aan het leven en dus niet te zeer verslagen te zijn door ons zelfbeklag of verscheurd door de niet te beantwoorden vraag: „Waarom moest dit mij gebeuren?".

Nee, ik denk niet dat er een oorspronkelijke bestemming is, die ieder individu vanuit „hooggezeten" hemelse bron toegemeten wordt. Ik kan me geen kosmische macht voorstellen, die zich uitsluitend met deze planeet, of met iedere persoon op deze planeet bezighoudt.

Wat ik me wel kan voorstellen is wat Albert Einstein bedoelde toen hij ergens schreef: „Ik geloof niet dat God dobbelt met het universum". Er is geen toeval, in de betekenis van zinloosheid. Het leven is geborgen in de mogelijkheid van menselijke ontmoeting. Wanneer die ontmoeting, die dialoog, tussen individuen teniet gedaan wordt door haat of jaloersheid, of gewelddadigheid, dan wordt er iets buitengewoon fundamenteels verstoord. Of althans, zo schijnt het mij toe. Als humanisten proberen we natuurlijk nooit om iedereen binnen een soort eenheids-gedachte te wringen. Het is de ironie van de geschiedenis, dat alle traditionele godsdiensten een voor allen geldende universaliteit van hun gedachten en profetieën hebben geproclameerd, maar dat het juist die godsdiensten zijn geweest, die mensen van elkaar verwijderd en vervreemd gehouden hebben.

Humanisten, van wat voor schakering dan ook, zijn er integendeel van overtuigd, dat verscheidenheid van opvatting héél best kan samengaan met éénheid om te werken voor menselijke waardigheid en de mogelijkheid van liefhebben. De mensheid heeft nooit alleen maar één opvatting gehad van wat er in patroon of bedoeling van de wereld bestaat of niet bestaat. Ik zeg natuurlijk niet dat het daarom ook nooit tot stand kan komen. Het verleden bindt de toekomst niet! En daarin ligt onze menselijke vrijheid om te groeien en te veranderen. Honderd jaar geleden konden we niet vliegen en dat kunnen we nu wel. Vandaag kan er géén overeenstemming zijn of er wel of niet een draad van ontwikkeling door alle levenskrachten loopt. Maar niemand weet of de bio-chemie, bijvoorbeeld, ons dat niet op den duur zal kunnen aantonen. Tot die tijd baseer ik mijn gevoel van een fundamentele geborgenheid in het leven dus op een intuïtie en niet op wetenschappelijk bewijs.

Laat me dit nog wat verder bespreken, zodat ik niet beschuldigd wordt van een soort zweverige mystiek.

We worden hulpeloos geboren en we hebben de aandacht en steun en de voeding van anderen nodig om door de eerste levensjaren te komen. Er was ergens een koe, die melk gaf en die dronk ik. En er waren planten, die in de grond geworteld waren, in aarde en vegetatie waarin miljoenen vormen van leven werden doorgegeven. Die planten hebben iets te maken met de melk die ik dronk en de lucht die ik inademde. Er was geen speciaal hemels plan voor mij uitgewerkt van te voren, maar wel vond ik een van tevoren bestaand ontwerp, waarin leven en dood elkaar voedden. Dat ontwerp is niet door een almacht alleen maar voor de mens op deze planeet vervaardigd, maar het is een ontwerp dat het resultaat is van miljoenen en miljoenen jaren van gebeurtenissen, rangschikkingen, die ik wetenschappelijk onderzoeken en soms begrijpen kan.

Wat Einstein ons leerde is, dat omdat energie nooit zo-maar wegraakt, de kosmos in feite

het hiernamaals

Ik vrees, dat ik geen belangstelling heb voor het hiernamaals. Mijn geest is te zeer vervuld met wat ik in deze wereld moet doen en als ik hier mijn weg duidelijk zie, ben ik tevreden. Als mijn plichten hier mij helder voor ogen staan, bekommer ik mij niet over welke andere wereld ook.

nooit eindigen kan. Newton's idee van een soort mechanische orde moest dus verworpen worden omdat er bij voortduring verandering en transformatie plaats heeft. We zijn erg onder de indruk van de prestaties van de astronauten, hoog boven de atmosfeer, maar in feite is ieder van ons een bijzonder merkwaardig uitgerust ruimtevaartuig. Alleen; we hebben het vergeten! Desalniettemin, alles wat bestaat behoort tezamen in dat ontwerp, waarin op de een of andere manier de functies van lucht en sterren, dieren, planten en mensen in elkaar vervlochten zijn. Er is niets dat buiten dit ontwerp verkeert van alle schakeringen, van alle verwachtingen en het centrale thema is een niet eindigende reeks van veranderingen.

Geen enkele kracht dobbelt met het universum en wat er dan ook te ontdekken is, zullen we voor ons zelf ontdekken. De boodschap die ieder leven uitdraagt is, dat we inderdaad door donkerten moeten, maar dat het dóórgaan van het duister ons de mogelijkheid geeft om geheel te leven. Te leven met liefhebben, met tederheid, met de behoefte om telkens weer de draad op te vatten, om het leven te herbouwen, door wat we in anderen en daarbij in onszelf genezen kunnen en héél maken. Ik denk aan dat zo zinvolle en mooie gedicht van Henriëtte Roland Holst-van der Schaik:

... Maar als het hart, gerijpt tot sterke vrede
niet meer behoeft de kinderlijke waan
dat eens de wordingsstrijd zal zijn volstreden
en de baring des levens stil zal staan ...

ziet het éénlingen, groepen en geslachten,
en alle vrucht, rijpende aan de tijd
voorbij varen, als in een brein gedachten,
aan het uitspansel van de eeuwigheid ...

De Amerikaanse Indianen hebben een legende die zegt dat de melkweg 's avonds aan de hemel zo zeer oplicht, omdat er de zielen van hen die goed geleefd hebben in zichtbaar worden. Het begrip der vervlochtenheid van Henriëtte Roland Holst toen zij schreef over „alle vrucht rijpende aan de tijd” vindt dus weerklank in deze mythe van een primitieve samenleving. Duisternis dóórgaan is deel van de wordingswerkelijkheid van iedere man en iedere vrouw. Als we dat verstandelijk kunnen aanvaarden, kunnen we het ook met gevoel omkleden. Ik hoor vaak echtgenoten tegen elkaar zeggen „Ik hoop, dat ik het éérste zal gaan, want ik kan niet zonder je leven”. Hoewel bedoeld als een uitspraak van bevestigend liefhebben werkt dit soort uitlatingen toch als wat ik de onverstandelijke manier van het benaderen van donkerte zou noemen. Als men de ander dan al zo liefheeft, waarom zou hij of zij dan zoveel beter af zijn om alléén te blijven. Bij inzicht, bij verheldering kunnen we dat

soort angsten van elkaar afhemen en zien, dat wat ons aangaat is te *leven*, niet te huiveren over het doodgaan. Ieder mens kan volledig déélhebben aan dat proces van leven, ieder mens kan helpen in de verwezenlijking van maatschappelijke rechtvaardigheid en meevoelen en het scheppen van de voorwaarden voor geestelijke groei en vreugde. Ik denk daarom altijd met grote eerbied aan de moed van Job in het Oude Testament. God Jehova smijt hem ter neder en zendt hem alle bezoeken en kwalen en vraagt hem „Waar was jij, Job, toen ik de fundamente van de wereld legde? Kun jij de hemelse donder verwekken, kun jij de zee een halt toeroepen?”. En Job antwoordt, dat hij een mens is en dat hij als een mens geleefd heeft... „Ik ging uit naar de armen die me riepen en naar diegenen die hun vader verloren hadden en die niemand hadden om hen te helpen... Ik was de ogen voor de blinden en voeten voor de verlamden... ik brak de macht van hen die kwaad deden en ik nam hun de prooi af”.

Job is een ethische man, hij heeft principes, hij heeft doeleinden. Het moge niet het donderen van de hemelen zijn, maar het was het kennelijk goede, het helende, dat in zijn macht lag. En dat heeft hij niet verzuimd te doen. Hij was niet alleen maar een toeschouwer, hij nam deel, hij nam beslissingen en hij accepteerde de risico's van geheel mens te zijn. En geheel-mens-te-zijn betekent het besef dat er in ons leven mogelijkheden bestaan en dat niemand ooit het einde van die mogelijkheden benadert. Er is altijd een verder rekken van ons mens-zijn mogelijk. In zijn boek „En er was licht” zegt de blinde Fransman, Jacques Lusseyran, die Buchenwald overleefde: „Ik heb deze twee waarheden voor mijzelf ontdekt. Ten eerste dat geluk en vreugde binnen in ons plaats vinden. En ten tweede dat licht ons niet van buitenaf toestroomt, maar dat licht in ons huist, zelfs wanneer onze ogen alleen maar duisternis ervaren”.

Het was met deze centrale gedachte, dat ik met u sprak over de moed om door duisternis te gaan.

Matthew I. Spetter

een geloofsbelijdenis

Ik ben niet gebonden aan enig dogma of enige godsdienst, maar ik geloof oprecht — men kan dit religie noemen of niet — in de geestelijke aard van de menselijke wezens. Ik geloof oprecht in de ingeboren waardigheid van de individu. Ik geloof oprecht, dat aan ieder mens gelijke kansen behoren te worden gegeven. Ik geloof in het — misschien moeilijk te verwezenlijken — ideaal van een egalitaire samenleving zonder grote verschillen; ik heb een even grote afkeer van de vulgariteit der rijken als van de armoede der armen.

Het kwaad gedijt veel beter in het donker dan in het licht van de dag.

Wij kunnen zedelijke waarden niet negeren, behalve met gevaar voor onszelf.

Nationalisme heeft zijn goede zijden, maar het is als vriend en historicus onbetrouwbaar. Het maakt ons blind voor tal van gebeurtenissen en verdraait soms de waarheid, inzonderheid als het onszelf of ons vaderland betreft.

En toen gingen we met vakantie....

Het zal met de komende vakanties wel net zo gaan als met de vorige vakanties. We weten van tevoren nooit waar we naar toe gaan. Een aantal weken voor de vakantie besluiten we dan maar dit jaar eens heerlijk thuis te blijven, doch hoe dichterbij de vakantie nadert, des te meer gaan de huisgenoten filosoferen over wat we allemaal hebben meegemaakt in voorgaande vakanties.

Zo vergeet m'n zoontje nooit van zijn leven een vakantie op een gehuurde, gammele motorboot. We lagen in de kop van Noordholland in een sluis met de boot tegen een tien meter hoge sluismuur aan, toen plotseling bij de cardanas een gat ontstond, waardoor het water met een stevig boogje de boot inspoort. Met de kreet: „Help, we verzuipen!”, legde hij z'n hand op het gat. Aangezien de sluis op dat moment volliep, maar de boot niet mocht vollopen en de andere opvarenden de handen vol hadden met de boot te sluizen, heeft hij geruime tijd het water met zijn hand tegengehouden. Met een in de menie gedrenkt uitgeplozen touw werd het gat proviso- risch gedicht.

In zulke gevallen — zegt Van Praag — moet je niet uitgaan van een bijzondere openbaring en aangezien de humanistische levensovertuiging naar zijn mening ook geen receptenboek is voor allerlei ongemakken besloten wij maar een beroep te doen op onze menselijke vermogens. Derhalve zocht ik — let wel — met m'n vrouw 's avonds een gezellig kroegje op. Wie schetst mijn verbazing toen ik na enkele minuten bij wijze van troost reeds zeven pilsjes voor mij had staan, welwillend ter beschikking gesteld door de stamgasten.

Met drie pilsjes op een lege maag kon ik zo boeiend vertellen over de mij bekende woon- steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en uiteraard m'n gammele boot — dat vertelde mijn vrouw mij later — dat een eigenaar van een scheepswerfje ver na sluitingstijd op een stoel ging staan en plechtig verklaarde — alsof het de afkondiging van de universele verklaring van de rechten van de mens gold — (bestaat dit jaar 20 jaar; moeten we vieren!) dat hij mijn boot zou repareren voor een knaak. Voor niet meer en niet minder. Hij hield woord. Bij het ochtendkrieken stond hij met een volledig uit- geruste reparatiewagen en een slaperige knecht voor ons zachtwiegende vaartuig. Waarmee ik maar wil aantonen dat je met een beroep te doen op menselijke vermogens een heel eind kunt komen...

In een eenzaam Oostenrijks dorpje raakte onze auto tijdens een hevige regenval in een slip. Met een geweldige klap werd een betonnen paaltje de grond ingeboord. Het linkervoor- spatbord stond plotseling recht omhoog en toen gle-

den we van een steil rotspad af. Vlak voor een afgrond en een lager gelegen woest kolkende rivier kwam de auto tot stilstand. De dorpel- ingen verwijderden in de stromende regen het spatbord, inspekteerden de wagen en droegen jute zakken aan en legden die telkens achter de wielen. Decimeter voor decimeter werd de wa- gen achteruit de weg opgereden. Van dank wil- den zij niet horen. Na zo'n belevenis kun je je moeilijk voorstellen dat Oostenrijk ook het land van Rajakowitsch is. Nu we op het punt staan toch maar weer een maand te gaan trekken, denk ik aan een goed huisvader in de gevangenis, die mij vol trots een serie vakantiefoto's toonde van zijn destijds gelukkige gezin. Hij dacht een goed huwelijk te hebben, doch maakte een eind aan een leven. Alleen en jarenlang zonder vakanties leeft hij voort met zijn foto's. Met welk een overgave stelde hij voor zijn gees- telijk raadsman een lijstje samen met de namen van mooie visstekjes in Frankrijk...

Mijn gedachten gaan uit naar een trouw lid, dat in zijn allerlaatste ogenblikken nog de kracht vond aanwijzingen te geven voor de orga- nisatiestructuur van het Verbond. Eén onzer ziekenbezoekers stond hem in zijn laatste ogenblikken bij. De verleiding is groot nú dóór te schrijven, doch mijn 500 woorden zijn reeds neergetikt. Moeten we er toch maar op uitgaan? Ja, beste mensen, we moeten nieuwe krachten opdoen. Na de vakantie vraagt het Verbond weer veel van de mens, maar een niet onbelang- rijk gegeven is, dat het ook weer zo veel terug- geeft aan medemenselijkheid voor degene, die zich voor het Verbond inzet. Gaarne wens ik u — werkende en niet-werkende leden van het Verbond — een lange, goede vakantie toe! Waarheen gaan we? Van Praag zal het weten!...

C. J. H. Waasdorp

(Uit het juli/augustus-nummer van „de gemeenschap” - fed. Den Haag)

Voor het Woord van de Week is een handige linnen

verzamelband

verkrijgbaar.

Prijs f 2,95

Te bestellen door storting of overschrij- ving op postrekeningnummer 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht.

Van week tot week

(Hilversum I)

Zondag 18 augustus 9.45—10.00 uur: U. J. Rutgers: „Onze persoonlijkheid in een veranderende wereld.”

Zondag 25 augustus 9.45—10.00 uur: G. Suiveling: „Uit humanistisch oogpunt.”